

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים כ"ט עמוד א'

בגמ', רבא אמר לעולם ר"ש היא, ור"ש קנסא קניס הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא.

[א] ונחלקו הראשונים על איזה איסור קנסו חכמים לר"ש בחמץ אחר הפסח. רבינו מנחם (פ"א ה"ד) כתב, דדוקא בלא ביטולו אסור, או שביטלו ומצאו בתוך המועד, ועיבבו אצלו, דאיגלאי מילתא למפרע דביטולו לאו ביטול, ועובר בבל יראה. אבל אם לא מצאו עד אחר הפסח, מותר.

וכן כתב **הרא"ש** (פכ"ש ס"ד) אך אף הביא שיש מחלוקת בירושלמי בזה, וז"ל: ומתני' ר' שמעון היא [וכו'] קנסא הוא דקא קניס ר' שמעון הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא, וכי קניס ר"ש בעיניה אבל ע"י תערובות לא קניס [וכו'], וישראל שמצא חמץ בביתו **אחר הפסח** מן הדין הוא מותר **דכיון דבטלו לא עבר על בל יראה וליכא למיקנסיה**. ובירושלמי פליגי ביה דגרסינן התם הפקיר חמצו בי"ד, אחר הפסח מהו, ר' יוחנן אמר אסור וריש לקיש אמר מותר, רבי יוחנן **חייש להערמה** ריש לקיש לא חייש להערמה, **כלומר שמא לא יפקירונו ויאמר הפקרתו**, וכתב **הגהות אשרי** (שם): "והאור זרוע כתב שמותר להפקיר חמצו קודם ו' שעות ע"מ לזכות בו אחר הפסח". וביותר כתב **בספר המנהיג** (הלכות פסח עמ' תל"ח) "וכי קניס בעיניה, אבל ע"י תערובת לא, וכל שכן כי לא חזי ליה ולא ידע ליה דלא קניס".

והיינו דהם מפרשים מילי דר"ש כפשוטן "הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא".

[ב]. אמנם **הריטב"א** בסוגיון כתב, וז"ל: ור"ש קנסא קניס הואיל ועבר וכו'. פירש **הרא"ה** ז"ל בשם רבו **הרמב"ן** ז"ל **דלא שעבר ממש** אלא לשון תרגום הוא ור"ל הואיל והוא עובר עליו כלומר **שראו לעבור עליו**, ראייה לדבר מתני' דהתם (פסחים ל:) נכרי שהלוח ישראל על חמצו וכו' ואוקימנא בשהרינו אצלו, הא לאו הכי אסור, ואף על פי שהיה עומד ברשותו של גוי ולא עבר ישראל, וכן מדתנן (ב"ק צ"ו:) גדל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך, וההיא הלכתא היא, והתם **נגזל לא עבר עליו**, ואף על פי שהגזלן עבר עליו לא היו קונסין לנגזל בכך כשם שלא קנסו חמץ של נכרי שהוא מותר אפי' עבר ישראל עליו, מעתה פעמים שישראל עובר עליו ממש והוא מותר וזהו חמצו של נכרי ופעמים שלא עובר עליו והוא אסור וזהו חמץ של ישראל, וכל **שהערים בדבר בכלל קנסו של רבי שמעון הוא ואסור**, ע"כ להרי"ט ז"ל בשם **הרא"ה** ז"ל "וכ"כ **מהר"ם חלאווה** בסוגיון, וכן משמעות לשון **הר"ן** (דף ז. מדפי הרי"ף) עיי"ש.

[ג]. **והטור והשו"ע** (סי' תמ"ח ס"ג) פסקו דעת ר' יוחנן בירושלמי, דאף כשביטל או הפקיר את החמץ, קנסינן ליה ואסור בהנאה, כיון דחיישינן להערמה. וגבי חמץ שנמכר לנכרי, פסק השו"ע שם, דאם **הוציאו מחוץ לבית הישראל שרי** ע"י מכירה, וכתב עלה **המגן אברהם** (סק"ד), דהיכא שיש לו הרבה חמץ ואי אפשר להוציאו, יש להקל אם מוכר לגוי את כל החדר שבו החמץ וכו' עיי"ש, וכתב שם **המחצית השקל** בשם **האליה רבה** (סק"ז) דכל זה רק היכא שבאמת יש לו חמץ רב שאי אפשר להוציאו, אך אם יכול להוציאו אסור לו להשהותו בביתו, ומשמע שאם ישהה יקנס לאחר הפסח אף בהנאה, עיי"ש. אמנם **המשנה ברוחה** (סק"ב) מאריך בזה, ומסיק דלהוציא מביתו הוא דין לכתחילה, אך גם היכא שלא עשה כהוגן, אם מכר לנכרי – גם אם כוונת המוכר היה להערמה – לא קנסינן ליה, עיי"ש.

[ד]. ועי' בשו"ת **נודע ביהודה** (מהדו"ק או"ח סי' י"ה-ט), שתלמידו הג"ר **אלעזר פלקלס** זצ"ל התשובה מאהבה הקשה לו למה ליה לר' יוחנן בירושלמי הנ"ל לאסור אף בהפקיר מטעמא דהערמה, והרי כבר הוכיח **הר"ן** לקמן (ל"א:) דאף להשיטות דאין עוברים על חמץ של ישראל המופקד ברשות נכרי, מכל מקום **מדרבנן הוא עובר**, ומשום כן הוא אסור לאחר הפסח. ואף לאחר ביטול נימא הכי, דכיון שעובר על **חיוב ביעור** דרבנן, יאסר בהנאה. ובאמת **שברבינו דוד** בסוג' מפורש כן.

והשיבו הנוב": "נלע"ד דמשום שעבר על תקנת חכמים לא היו מתקנים תחלה לאסור בשביל כך, אבל בשביל חשש הערמה שלא יבטל **יעבור על מצוה של תורה** אסרו ותקנו שלא יועיל מה שיוציא מידי איסור תורה, אלא כל זמן שלא יקיים תקנת חכמים ישאר באיסורו, ולכך ממילא בהפקיד אצל נכרי אף דליכא הערמה מ"מ כיון שכבר תקנו שאם לא יקיים תקנת חכמים ישאר אסור גם זה חמץ המופקד אסור, ובסי' י"ט מבאר הנוב"י ביותר, דהא דצריך לבער אחר הביטול הוא איסור שהיה מחודש, משום שמא יבוא לאוכלו, ואינו מגדר "בל יראה" כלל. מה שאין כן חמץ של ישראל ברשות נכרי, הרי הוא עובר עליו ב"בל יראה" מדרבנן.

[ד]. אמנם בתוך דברי תשובתו הנ"ל דן הנוב"ד הנודע ביהודה בשאלה של השבות יעקב בספרו תורת השלמים (סי' ו') בגזלן שגזל חמץ אי נאסר החמץ לאחר הפסח או לא, והשבות יעקב שם אומר, והנוב"י מאריך להוכיח מהראשונים דלאחר הפסח החמץ שרי, משום שהנגזל לא הי' יכול לבער ולמכור כיון שלא הי' ברשותו, ומצד הגזלן הלא אין אדם אסור דבר שאינו שלו אפי' ע"י מעשה וכל שכן בשב ואל תעשה, עיי"ש.

וע"ז יש לציין, שאף **האבני נזר** (או"ח סי' שמ"א) נזאל בזה והשיב בקוצר אמרים **להיפך**, וז"ל: שוב"ט לכבוד אהובי הרב הגדול מעוז ומגדול. חרף ובקי מו"ה **יעקב מרדכי** נ"ל¹ האבד"ק בילגרייא. מכתבו היקר הגיעני, דבר מי שנגנב מאתו חמץ קודם הפסח ונלקח החמץ לבית הממשלה יר"ה עד חקור דין, הנה אם נימא שהקנס לגזלן, ואף שיכול לומר הרי שלך לפניך, מכל מקום כיון שרוצה לגזולו הוי קנס לדידי'. יש לומר בנידון

¹ השואל הוא הג"ר **יעקב מרדכי זילבערמאן** זצ"ל אב"ד בילגורייא, שהגאון **השואל ומשיב** זצ"ל כתב אליו בהיותו אברך צעיר (קמא ח"ג סי' טז): "כבוד האברך החרף ושנון מתמיד ומצא כדי מדתו מו"ה יעקב מרדכי נ"י בק"ק מאטשוב. מכתבו נמסר לי עש"ק העבר, ויען כי **האיש המביא מכתבו הפליג בשבחו אשר יומם וליילה הוגה בתורת ה'** וראה סימן יפה במשנתו, על כן כתבתי על ידו איזה שורות למען הלהיב לבבו בתורה", רבי יעקב מרדכי היה יתום מאביו, ואמו מרת פראדל ע"ה נישאה לגביר אחד 'מתנגד' מהעיר מעזריטש גדול הסמוכה לשעדליץ, בצעירותו למד תורה אצל גדולי ליטא, אך לאחר נישואיו עם זוגתו מרת חנה ע"ה בת ר' **יצחק ממאציוב** ז"ל שהיה מחסידי **המגיד מטריסק** ז"ע, נהפך אף הוא לחסיד בהפשעת חותנו, והיה מכונה "דער מאציובער עילוי", עיר שלימים אף כיהן בה כרב.

משרת רבנותו הראשונה היה בעיר פאריצק, אח"כ במאציוב אך נתפרסם ביותר כאבד"ק בילגורייא שם כיהן למעלה משלשים שנה. היה מפורסם לגדול בתורה וצדיק כביר, וכשהיה מתפלל היה כלפיד אש. אצלו התמזגה לימוד התורה הליטאית עם ההתלהבות ועבודת הבורא החסידית. הג"ר שניאור זלמן מלובלין זצ"ל בעל התורת חסד שבחו עד למאוד, ואמר: אשר עם הרב מבילגורייא ועם הרב הסמוך לו משעברעשין - הג"ר שמואל לייב ז"ק זצ"ל, עממה הנני יכול לדבר ולשוחח בדברי תורה. בשנת תרע"ה, נסתלק מלובלין ממגפת החולי-רע. יו"ה נעקד"ה.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

דין שגם לגזל אינו ברשותו לא עבר עליו ולא קנסו, אך בחי' רמב"ן פסחים (ל"א): **מפורש שהקנס לנגזל**, ואם כן בנידון דידן **נמי אסור בהנאה**, ועיין בשיטה מקובצת בבא קמא (צ"ה): בשם רמ"ה גל חמץ ועבר עליו הפסח לא זה עוברין בבל יראה **ואף על פי כן קנסו**, וה"ה בנידון דידן אף שנלקח לבית הממשלה".

בגמ', האוכל חמץ של הקדש במועד מעל, וי"א לא מעל. מאן יש אומרים וכו' דבר הגורם לממון וכו'.

[ה]. **המהרי"ט אלגאזי** (בכורות פ"ג י"ט): למד מסוגיין, דכיון דשי' רב אשי הובאה באחרונה, והוא בתראה, וקאמר לכו"ע דבר הגורם לממון לאו כממון, דהכי הלכתא, עיי"ש. וכן הכריעו התוס' במרובה (ב"ק ע"א: ד"ה וסבר ר"ש). הקצוה"ח (ס' שפ"ו סק"ז) כתב בשם **בעל התרומות** (שער נ"א ח"ו ס' ה) שכתב בשם **הראב"ד** דהלכה כר"ש דדבר הגורם לממון כממון, אך הקצות מסיק "כבר נחלקו רוב הפוסקים והעלו דלאו כממון".
[ו]. ומהכרעה זו, למד **הקצות החושן** (שם) ילפוטא במה שמסתפק שם, במי ששורף בפסח חמץ נוקשה, שכעת אסור מדרבנן, אך אחר הפסח לא יהיה אסור בהנאה (שו"ע או"ח ס' תמ"ב), אי אמרינן כיון דכעת עכ"פ אין לו שוויות בשעת ההיזק פטור, או דכיון דלאחר הפסח יהיה שוה, חייב. ומייתי ראייה מסוגיין **דהמזיק פטור**, דהגמ' תלתה את המחלוקת גבי מעילה בחמץ של הקדש, בדבר הגורם לממון, וכדפירש"י דלמ"ד כממון, אף שבפסח אסור, אך לאחר הפסח יהיה שוה ממון ויוכל הגזבר למוכרו, על כן מעל. ולמ"ד דבר הגורם לממון אינו כממון, כיון שעתה אינו שוה מיד, אף שלאחר הפסח יהיה שוה, כעת מיהא לא מעל. וכיון דקיי"ל דלאו כממון פטור, ענו"ש שמבאר דאף לר"ש לא בכל מקום אמרינן דדבר הגורם לממון כממון.

[ז]. אמנם **הגר"ש שקאפ** צ"ל (חידושי רבי שמעון יהודה הכהן ב"ק סימן כ"א) כתב: "ונלענ"ד דיש לאמר דכל איסורי הנאה לא חשיב ממון משום דהוי באמת כעפרא בעלמא, היינו דע"פ החכמה העליונה נתברר שחפץ כזה הוא כמזיק לאדם ואף שהאדם ע"פ חושי' מרגיש הנאה אבל באמת הוא דבר המזיק, והנהנה מזה הוא כשוטה שאוכל סם המות, ומשו"ה קי"ל **דמה שאסרה תורה בהנאה** ליכא בזה שום תשמיש לאדם וחשוב ע"פ דיני התורה כעפרא בעלמא אף לאדם שיהי' מוחזק למומר לדבר זה". ובהמשך דבריו כתב שם: "ובקצוה"ח ס' ש"פ (צ"ל שפ"ו) ס"ז חקר בשורף חמצו של חברו בענין שמותר להשהותו כגון חמץ נוקשה דרבנן אם חייב השורף [וכו'] והנה לדעתי איכא בזה להעיר לפ"מ שבארנו לעיל **דרק מה שאסור מה"ת עכשיו אינו חשוב ממון** אף שיהי' מותר לאח"כ דל"ד לחסרון טבעי שאינו ראוי להשתמשות עכשיו דהוי ממון גמור אם ראוי לאח"כ, ולפ"ז באיסור מדרבנן יש מקום לאמר דלכו"ע **אם שוה דמים לאח"כ, כמו בחמץ שלאחר הפסח יהי' מותר דהוי ממון גם עכשיו**, ואינו תלוי בדין גורם לממון דמה שאסרו רבנן אי אפשר שיהי' נעשה מה"ת כידוע בכמה דינים דהרי שבועה חלה על איסורי דרבנן וכן כה"ג בשאר דוכתי. נמצא דעצם הדבר יש בו תועלת לאדם ורק דאינו יכול ליהנות עכשיו וכיון דלאח"כ יהיה מותר הוה ממון גמור כמש"כ לעיל דכל היכא דהחסרון משום בפועל אז ודאי אם ידעינן דאח"כ תהי' אפשרות להנות הו' ממון גמור", עיי"ש בארוכה.

פסחים כ"ט עמוד ב'

בגמ', רב ושמואל דאמרי תרויהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם וכו' רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם.

[ח]. ובמקור הסוגיא בעבודה זרה (ע"ג): מסקינן דגבי טבל ויין נסך לא נחלקו רב ושמואל עם ר"י ור"ל, ולכו"ע בטבל ויין נסך שבמינן במשהו, ושלא במינן בנותן טעם. ומפרש בגמ' שם: "בשלמא יין נסך משום חומרא דעבודת כוכבים, אלא טבל מ"ט, כהיתירו כן איסורו, דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי".

וכתבו שם **התוס'** (ד"ה טבל וכו') בשם **הירושלמי** [וון בבבלי מדריס נ"ה]. דהטעם דטבל לא בטל ברוב כיון דהוא דבר שיש לו מתירין, וכתבו התוס' דצריך ב' הטעמים, דמשום הטעם דהוי דבר שיש לו מתירין, היכא דהבעלים אינו בעיר שיש לו טורח והוצאה לילך למקום הבעלים לא חשיב דבר שיש לו מתירין, ולכן צריך הטעם של כהיתירו כן איסורו דאף בכה"ג אינו בטל, ואם משום דהיתירו וכו' מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהיתירו לא במשהו דבעינן מעשר מן המעשר הוי בטל, ולכן צריך הטעם דהוי דבר שיש לו מתירין דאף בכה"ג אינו בטל. אמנם **הרמב"ם** (פ"ו ממאכ"א ה"ו) נקט רק טעמא דדשיל"מ, עיי"ש בנו"כ למה לא נקט טעמא דהגמ' כהיתירו כן איסורו.

[ט]. והקשה הג"ר **יוסף ענגיל** צ"ל (לקה טוב, כלל י"ג) דלכאורה הך סברא דכהיתירו כן איסורו היא רק חומרא דרבנן, דמהתורה הרי גם טבל בטל, וא"כ כיון דרק חומרא דרבנן הוא, א"כ נימא ממ"נ, מה"ת הרי הוא בטל, ומדרבנן, הרי אין תרומה מתרת **במשהו** דהא מדרבנן בעינן לתרומה אחד משישים לכל הפחות, ולא הוי הסברא של היתרו כן איסורו.

ומתוך, די"ל דהא דאמור רבנן אחד משישים בתרומה, לא חידשו בזה דבר בגוף ההיתר שלא תתיר התרומה את הטבל מדרבנן בפחות מזה, וגם עתה שפיר חטה אחת פוטרת את הכרי, ורק כיון דתרומה אין לה שיעור מה"ת, ע"כ ציוו חכמים לכתחלה שיתן עכ"פ אחד משישים, ואף על גב דגם בדיעבד אם תרם ועלה בידו אחד מס"א ה"ד תרומה ויחזור ויתרום כמבואר בתרומות (פ"ד מ"ג), עכ"ז י"ל דזה ג"כ רק בתורת מצוה, לא בתורת התרת הטבל, דהטבל כבר הותר גם מדרבנן, וזה דלא כמו שכתבתי בכלל י"א דלא שייך הפרשת תרומה בתורת מצוה לבד אפילו מדרבנן אם אינו מתיר הטבל, ורק כשהוא מתיר את הטבל אז יכול להיות מצוה ג"כ עשייה, עכתי"ד עיי"ש.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com